

Рожнов Олег Вікторович,
*кандидат юридичних наук, доцент кафедри цивільного процесу,
Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого*

ВИМОГИ ДО СТРОКІВ, ВСТАНОВЛЕНИХ СУДОМ

Відповідно до ст. 120 ЦПК України процесуальний строк становить перш за все проміжок часу, визначений законом чи судом для вчинення процесуальних дій сторонами та іншими учасниками судового процесу.

Згідно зі ст. 121 ЦПК України для вчинення процесуальних дій суд має встановлювати розумні строки, тобто час, відведений для вчинення процесуальної дії, з урахуванням обставин справи, є достатнім і відповідає завданню цивільного судочинства. Як бачимо, законодавець у наведеній нормі закріплює вимогу до суду встановлювати розумний строк для вчинення процесуальної дії. Це означає, що при оцінці розумності процесуальних строків суд, який їх визначає, повинен враховувати: по-перше, достатність окресленого ним проміжку часу для вчинення процесуальної дії, виходячи з обставин справи, а саме суд у кожному конкретному випадку (у кожній справі) мусить застосовувати індивідуальний підхід до окреслення часу, потрібного для вчинення певної процесуальної дії, тобто враховувати обставини справи; по-друге, встановлений процесуальний строк має відповідати завданням цивільного судочинства (ч. 2 ст. 121 ЦПК України) – «справедливий, неупереджений та своєчасний розгляд і вирішення цивільних справ з метою захисту порушених, невизнаних або оспорюваних прав, свобод чи інтересів фізичних осіб, прав та інтересів юридичних осіб, інтересів держави» (ст. 1 ЦПК України). Зауважимо, що, крім наведеного, у нормах процесуального законодавства передбачені додаткові критерії розумності процесуальних строків, встановлених судом. Так, у ч. 7 ст. 178 ЦПК України закріплено, що відзив подається у строк, встановлений судом, який не може бути меншим п'ятнадцяти днів із дня вручення ухвали про відкриття провадження у справі, а отже, суд має визначити такий строк подання відзиву, який дозволить відповідачу підго-

тувати його і відповідні докази, а іншим учасникам справи – отримати відзив не пізніше першого підготовчого засідання у справі. У разі ненадання відповідачем відзиву у встановлений судом строк без поважних причин суд вирішує справу за наявними матеріалами. У той же час у ч. 4 ст. 179 ЦПК України зафіксовано, що відповідь на відзив подається у строк, встановлений судом. «Суд має встановити такий строк подання відповіді на відзив, який дозволить позивачу підготувати свої міркування, аргументи та відповідні докази, іншим учасникам справи – отримати відповідь на відзив завчасно до початку розгляду справи по суті, а відповідачу – надати учасникам справи заперечення завчасно до початку розгляду справи по суті», а в ч. 4 ст. 180 ЦПК України міститься таке положення: «Заперечення подається в строк, встановлений судом. Суд має встановити такий строк подання заперечення, який дозволить іншим учасникам справи отримати заперечення завчасно до початку розгляду справи по суті» Згідно з ч. 4 ст. 181 ЦПК України пояснення третьої особи «подаються в строк, встановлений судом. Суд має встановити такий строк, який дозволить третій особі підготувати свої міркування, аргументи та відповідні докази та надати пояснення до позову або відзиву, а іншим учасникам справи – отримати відповідь на такі пояснення завчасно до початку розгляду справи по суті».

Із наведеного випливає, що розумність процесуальних строків нерозривно пов'язана з їх тривалістю – певною величиною часового інтервалу між двома моментами часу (початком перебігу процесуальних строків і закінченням процесуальних строків), визначеною за допомогою встановлених у законі способів обчислення (ст. 122 ЦПК України) і правил про початок перебігу й закінчення процесуальних строків (ст. 123, 124 ЦПК України) та їх поновлення і продовження (ст. 127 ЦПК України).

Як бачимо, при характеристиці процесуальних строків законодавець використовує такі поняття, як «початок перебігу й закінчення процесуальних строків», «поновлення і продовження процесуальних строків» тощо. З огляду на це варто нагадати, що початок процесуальних строків – це відповідна календарна дата або певна подія, з настанням якої пов'язується його початок. Окремою властивістю процесуальних строків виступає їх одномірність. Це означає, що як законодавець, так і суд, встановлюючи тривалість конкретних процесуальних строків, можуть застосовувати тільки одну величину обчислення, пе-

редбачену ст. 122 ЦПК України. У контексті сказаного вбачається за доцільне зауважити, що суди не завжди дотримуються даної ознаки процесуальних строків. Зокрема, при встановленні строку усунення недоліків позовної заяви (апеляційної чи касаційної скарги) суд найчастіше порушує згадану норму. На підтвердження наведемо декілька ухвал. Так, КСЦ ВС в ухвалі від 26 лютого 2018 року зазначає: «Касаційну скаргу ОСОБА_1 на рішення апеляційного суду Житомирської галузі від 11 грудня 2017 року залишити без руху. Надати для усунення зазначених вище недоліків строк до 23 березня 2018 року, але який не може перевищувати десяти днів з дня вручення цієї ухвали. У разі невиконання у встановлений строк вимог цієї ухвали касаційна скарга вважатиметься неподаною та буде повернута заявникові» [1].

В іншій ухвалі КСЦ ВС вказує: «касаційну скаргу ОСОБА_1 на рішення Бердянського міськрайонного суду Запорізької галузі від 13 січня 2020 року та постанову Запорізького апеляційного суду від 19 травня 2020 року залишити без руху та надати місячний строк для виконання вимог ухвали, але не пізніше десяти днів з моменту закінчення дії карантину, встановленого Кабінетом Міністрів України з метою запобігання поширенню коронавірусної хвороби (COVID-19)» [2].

Ще більш ускладненим прикладом продовження встановленого раніше строку є ухвала КСЦ ВС від 23 червня 2020 року: «Продовжити ОСОБА_1 строк для усунення недоліків касаційної скарги, встановлений ухвалою Верховного Суду у складі судді Другої судової палати Касаційного цивільного суду Ігнатенка В. М. від 31 березня 2020 року, до 10 серпня 2020 року, але який не може перевищувати десяти днів з дня вручення цієї ухвали та закінчення строку дії карантину, встановленого Кабінетом Міністрів України на запобігання поширення корона вірусної хвороби (COVID-19)» [3].

Ознайомившись із текстами ухвал, можна помітити, що в усіх наведених прикладах судом строк на усунення недоліків касаційної скарги встановлюється за допомогою двох величин (а це, як уже наголошувалося, є порушенням приписів ЦПК України). Так, у першому випадку строк визначається шляхом вказівки на подію, яка повинна неминуче настати, і у днях, в другому – у місяцях і у днях, а у третьому випадку (який, на наш погляд, є найбільш показовим) процесуальний строк встановлено судом вказівкою на подію, яка повинна неминуче настати, і у днях, крім

того, не зовсім коректно викладено норму щодо автоматичного продовження судом строків відповідно до Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України, спрямованих на забезпечення додаткових соціальних та економічних гарантій у зв'язку з поширенням коронавірусної хвороби (COVID-19)» від 30 березня 2020 року № 540-ІХ.

Підсумовуючи, зауважимо, що через порушення судами такої ознаки процесуальних строків, як одномірність, по-перше, учасникам справи не зрозуміло (оскільки наявна невизначеність, немає чіткої вказівки), який із вимірів обчислення встановленого судом строку є обов'язковим для них, а по-друге, визначений судом строк не відповідає вимозі розумності процесуальних строків. Із приводу останнього додамо, що ще Пленум Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ у Постанові від 17.10.2014 року № 11 «Про деякі питання дотримання розумних строків розгляду судами цивільних, кримінальних справ і справ про адміністративні правопорушення» звернув увагу на те, що строки, які встановлюються судом (наприклад, строк для усунення недоліків позовної заяви чи апеляційної скарги), повинні відповідати принципу розумності. Визначаючи (на власний розсуд) тривалість цих строків, суду необхідно враховувати принципи диспозитивності і змагальності, встановлені законом граничні строки для розгляду справи при окресленні строків вчинення конкретних процесуальних дій, складність справи, кількість учасників процесу, можливі труднощі у витребуванні й дослідженні доказів тощо [4].

Література

1. Ухвала суду [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/72561130>.
2. Ухвала суду [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/90021561>.
3. Ухвала суду [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/90021550>.
4. Про деякі питання дотримання розумних строків розгляду судами цивільних, кримінальних справ і справ про адміністративні правопорушення [Електронний ресурс] : Постанова від 17.10.2014 р. № 11. – Режим доступу : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0011740-14#Text>